

Bergþóra Snæbjörnsdóttir (Island)

Narozena 1985, na Islandské univerzitě vystudovala psychologii a tvůrčí psaní. V roce 2011 spoluzaložila (s Raket McMahonovou) umělecké duo Wunderkind Collective. Ve svých performancích pojednávají směšné a absurdní stránky lidské existence. Po básnických sbírkách *Daloon dagar* (2011, Daloonovy dny) a *Flórida* (2017, Florida), která byla nominovaná na Islandskou literární cenu, vydala svůj první román, *Svínshöfuð* (2019, Prasečí hlava). V košatém příběhu několika generací spojuje Island a Čínu, druhou světovou válku a současnost, oběti a pachatele. „Máme tendenci rozlišovat lidi na pachatele a oběti, ale většinou jsme všichni stejně tak pachatelé, jako oběti,“ říká.

Z knihy *Svínshöfuð* (2019, Prasečí hlava), z islandštiny přeložila Martina Kašparová

猪头 猪头

zhū tóu

Prasečí hlava se probudil roztřesený a zalitý potem, s chlapcovým jménem na rtech, zamotaný do promočené peřiny. Že by se počural? Zašátral po prostěradle pod sebou, po poklopci na trenýrkách, všechno bylo mokré, mokré, mokré! Krucinál, to se fakt pochcal? Nebyl si jistý. Poslední dobou páchly všechny jeho výměšky po čpavku. Così mu přilnulo k celému tělu, nějaký pocit, on sám byl ledově studený, plný temnoty, stékala mu chladná až do konečků prstů, nadýmala ho a nafukovala jako gumovou rukavici pod vodovodním kohoutkem, byl ledový a oteklý.

Snažil se na mokré posteli posadit, potřeboval se nutně osprchovat, kde má hůl? Uvnitř hořel, víc než obvykle – odkud se vzal tenhle kyselý, černý požár? Začal opakovat věci. Opakoval si sám pro sebe: Co jsem to chtěl říct? Co jsem to chtěl říct? Pak si konečně vzpomněl – chlapec má narozeniny. Pomalu se překulil další rok. S každým následujícím zbývalo z chlapce míň a míň.

Prasečí hlavě lezlo neuvěřitelně na nervy, když měl chlapec narozeniny. Nesnášel ukřižené děti, drobečky dortu, které zasypaly doslova všechno, to, jak chlapec trhal z dáreků balicí papír, takže už ho nešlo nijak použít. Děti vrážely do skleniček s kolou, ty se převrhly, limonáda stekla na podlahu a vytvořila po celém domě černé lepkavé loužičky. Řadu následujících týdnů Prasečí hlavě při každém kroku mlaskaly pantofle. Mlask, mlask, mlask. Bezděčně zavřel oči, když si vybavil jedny narozeniny, kdy se pokoušel chlapce přimět, aby hosty vyzval, ať si nabídnou, jak chlapec jen mlčky zíral do stolu, jak byl podrážděný, možná trochu škubnul hubenými rameny, každopádně se před svými spolužáky rozplakal.

Co by za to dal dnes, aby mu dům zaplnily křičící děti. Aby viděl chlapce sedět na kraji stolu, rozpačitého a shrbeného, zatímco ostatní děti falešně hulákaly „hodně štěstí, zdraví“. Aby se znovu střetl s Maríiným pohledem, když zapalovala svíčky na narozeninovém dortu.

Ted' chlapcovy oslavy narozenin zařizoval sám – kupoval dort, zapaloval svíčky. Nikdo jiný už tu nebyl. Dělal se mu špatně, když se ládoval dortem, kousek po kousku, pod bedlivým dohledem chlapcových černých očí. Jak by mohla oslava narození někoho, kdo odmítá žít a odmítá umřít, vyvolat něco jiného než odpor? Ale připadalo mu, že nemá jinou možnost. Selhal. Bude se muset pokusit to nějak napravit.

Prasečí hlava byl zvyklý nazývat věci pravým jménem: Chlapec je živá mrtvola. Zdravotnický personál mluvil o dlouhodobém bezvědomí, stavu minimálního vědomí, kómatu nebo ztrátě vědomí. Vyšetření pomocí EEG nicméně potvrdilo jistou aktivitu mozku. Chlapec otevíral a zavíral oči. Občas zamumlal cosi nesrozumitelného. Není pravděpodobné, že se jeho mozková aktivita zvýší, tvrdili odborníci. Mozková aktivita, brblal si Prasečí hlava sám pro sebe. Chlapec nereagoval na podněty, bez opory nedokázal sedět rovně, nikdy nezopakoval stejné mumlání. Lesklé oči mohl mít otevřené, ale nikdo za nimi nebyl. Pořád však existovala naděje, která všechno jen zhoršovala.

První dny po té události s chlapcem připomínaly přírodní katastrofu, jako by se přes obec přehnala strašlivá bouře a kašdický dům rozcupovala na kousky. Nad vesnicí se rozhostilo ticho. Stejně nesnesitelně hlodavé ticho, jaké si Prasečí hlava pamatoval z ostrova, na němž vyrostl, několik dní předtím, než se přestěhovali na pevninu. Ticho vystřídala hysterie. Viděl lidi na ulici propukat v pláč. Knihovnu zavřeli. V kostele proběhl vzpomínkový obřad. Prasečí hlava se ho nezúčastnil, ale doslechl se, že dvěma lidem museli píchnout něco na uklidnění.

Když největší hysterie pominula, rozmohlo se v obci znovu tiché šuškáání, místní mluvky začali mlít pantem nanovo. Bylo jich požehnaně. Zaznívalo k němu jejich mumlání. Jakmile se ale někde objevil, ať už v lékárně, v bance nebo v obchodě, lidé mluvit přestali. Úsečně pozdravili a pak se ostýchavě odvrátili nebo se příliš hlasitě rozpovídali o něčem docela všedním. S tím klukem bylo vždycky něco v nepořádku, to bylo celou dobu nabíledni, šeptali si lidé, když jim Prasečí hlava zmizel zase z dohledu.

Bylo jedno, že se odsud ty děti dávno odstěhovaly. Narodily se tady. Když se člověk narodí v malé vesnici, je ta vesnice jako mateřské znaménko, které pořád roste, zas a zas. Kořeny jsou hluboké a sahají daleko pod kůži. Nikdy se nedají úplně vypálit.

Helena

Celé roky věřila, že je máma opustila kvůli prázdné krabici od mléka. Až někdy po dvacítce pochopila, že to samozřejmě nebyl jediný důvod. Že krabice od mléka byla jen jednou kapkou v hlubokém moři. Kolik toho víme o manželství svých rodičů? Kolik toho dokážou skrýt a kolik se nám toho zjeví samo od sebe, zas a zas, jako černá díra tam, kde má být zub?

Helena si pamatovala na praskání dveřmi a na mlčící dům. Pamatovala si, jak jednou otevřela dveře do kuchyně a uviděla mámu, která seděla rozesmátá obkročmo tátovi na klíně, a ji přepadl divný pocit a bezmyšlenkovitě vycouvala z místnosti. Pamatovala si, jak máma pláče nad kuchyňským dřezem, ale když se jí Helena zeptala proč, rozzlobila se a odsekla, že nepláče. Pamatuje si, jak se máma odvrátila, když se k ní táta sehnul, aby ji políbil. Ty tvoje příšerný vousy mě lechtají, zavrčela máma rozmrzele. Když se pak táta pokusil místo ní políbit Helenu, napodobila mámu, ušklíbla se a odstrčila ho od sebe.

Tvoje maminka je moc krásná žena, slýchávala od lidí Helena. Zato ty jsi úplně jako tvůj táta, dodávali většinou soucitně. Máma měla světlé vlasy, které se jí vlnily kolem opáleného obličeje, a klenutý nos, lehce zahnutý jako zobák nějakého ptáka. Když se smála, připomínala zářící nebeské těleso, jež k sobě mimoděk přitahuje ostatní. Ale stejně jako Slunce byla vždycky mimo dosah, daleko předaleko, rozpálená na milion stupňů, sama uprostřed prázdnoty. Byla jsem tak mladá, měla jsem toho ještě tolik před sebou, říkala, když seděly samy dvě u večeře.

Helena si pamatuje, jak si v mámině fotoalbu dokola prohlížela malé fotografie v bílém rámečku pořízené v Kodani. Máma na pláži na Islandskému nábřeží, s dlouhou ofinou, která jí padala do očí. Tři fotky Malé mořské víly, všechny lehce rozostřené. Fotografie cedule u Tivoli.

Na rozdíl od většiny obyvatel vesnice se Helenina máma podívala do zahraničí – když jí bylo čtrnáct, jela s rodiči do Kodaně. Nevynechala jedinou příležitost, kdy mohla ostatním připomenout, že cestovala po světě. Z výletu jí podle všeho nejvíc utkvěla skutečnost, že si na Radničním náměstí dala červený párek. Když šla jednou máma s Helenou na dětskou oslavu narozenin, kde se v hrnci vařily párky, lhostejně před ostatními rodiči prohlásila, že islandské párky jsou dobré, ale ty v Kodani jsou krvavě rudé a chutnají mnohem líp. Když si kupovala párek v rohlíku v okénku na benzínové pumpě, poučovala prodavačku, že v Dánsku se párky podávají s kyselou okurkou a že by možná nebylo od věci se zamyslet, jestli je tak nenabízet i tady, rozšířit si obzory.

Helenin táta byl drobný, měl malý nos, malé oči, malé ruce a malé nohy. Nosil boty číslo 40 a často se mu nedařilo najít pánský model ve své velikosti. Povětšinou byl rozčilený, jak už to tak u mužů malého vzrůstu bývá, překypoval neurózou a bezmocí. Pokud si vyrazil do města

za zábavou, bylo prakticky zaručené, že se tam popere. Na tvářích měl hluboké jizvy po pubertálním akné. Hned po dvacítce mu začaly řídnout vlasy a ve třiceti už byl plešatý. Pil jako drak a jako drak i pracoval.

Byl o dvanáct let starší než Helenina máma. Mohla za to přitažlivost, říkala. Seznámili se při tradičních oslavách uprostřed zimy, když bylo mámě patnáct. V každém městě je vždycky jeden takový, nechali se slyšet lidé. O rok později zkusili začít nový život v Reykjavíku. Táta chtěl uniknout rybaření na moři, které považoval za otročinu, a nechal se najmout u jednoho tesaře. Máma nastoupila na obchodní akademii a rozhodla se, že získá nejen výuční list, ale i maturitu. Při studiu pracovala jako účetní u menší rybářské společnosti. Pronajímali si pokoj v suterénu v ulici Norðurmýri s plotýnkami na vaření a přístupem na záchod, ale bez koupelny. A tak si chodili každý den zaplavat a osprchovat se do veřejného bazénu Sundhöll. Táta tvrdil, že to bylo nejlepší období jejich života.

O rok později máma otěhotněla, čekala Helenu. Byla jsi neplánované dítě, víc si toho na triko nevezmu, prohlásila, když jí Helena prosila o mladšího sourozence. Máma musela odejít ze školy a znovu se přestěhovali do vesnice na venkově, táta začal zase rybařit. Koupili si malý, bíle natřený kamenný dům. Tvoji mámě připadaly tyhle zdi jako vězení, vyprávěl táta s knedlíkem v krku, když už do sebe obrátil pár piv. Tvůj táta je ožrala, posmívaly se jí děti z města.

S Helenou je to těžké, opakovala učitelka ve školce mámě, která se za ni styděla. Helena žárlila, když si spolu ostatní děti hrály. Žárlila, když s ostatními dětmi mluvili učitelé. Děti ve školce kousala – na těle jim po ní zůstávaly růžové a fialové otisky zubů –, a tak ji nechávali stát samotnou na chodbě, dokud si pro ni nepřiběhla máma, celá rudá v obličeji. Hrozně moc se omlouvám, říkala ředitelce školky. Helena nebyla schopná naučit se zavazovat si boty ani si pořádně utírat zadek a pořád ji páliło v rozkroku. Pamatuje si, jak si jednou stáhla kalhoty až ke kotníkům a doklopýtala k mámě do kuchyně. Čuchni si mi k pipince, ukázala si Helena na rozkrok, smrdí jako ryba. Mámě to nepřipadalo ani trochu vtipné, přiskočila k ní, kalhoty jí prudce vytáhla nahoru a zařvala na ni, ať si je kouká okamžitě zapnout!

*

Noc předtím, než máma zmizela, spala Helena dvanáct hodin. Nebyla zvyklá spát tak dlouho, probudila se s velkými žlutými ospalky v koutcích a vysušenými rty. Z rádia v kuchyni ve spodním patře se nesla popová hudba. Máma jim k snídani usmažila lívanečky na černé pánvi a Heleně dovolila, aby si pustila videokazetu se seriálem *Starostliví medvídci* dvakrát po sobě. Na začátku dne nebylo v domě ticho. Zněla tam hudba a smích. Nic, co by naznačovalo, jak ten den skončí.

Po obědě jim na dveře zakleпали dva zvěstovatelé víry. Máma jim nabídla kávu a nechala je, ať si s ní povídají o Ježíšovi. Většina místních chodila na mši, ale dělali to hlavně proto, aby viděli, kdo nepřišel. Než se zvěstovatelé odporoučeli, koupila si od nich dětskou Bibli se zlatou ořízkou a zářivě rudými písmeny.

Krátce nato dostala Helena zase hlad. Máma jí do misky nasypala Cheerios. Helena obdivovala máminy dlouhé nehty v pastelových barvách na žluté krabici. Máma šla do lednice pro mléko. Vyndala z ní krabici a lehce s ní zatřepala. Krabice byla prázdná. Tehdy se jí v obličeji něco změnilo. Koutky úst jí poklesly a oči potemněly. Prázdnou krabici odhodila. To ty jsi dala do ledničky prázdnou krabici od mléka? zařvala na Helenu. Ta zavrtěla hlavou, ale věděla, jako obvykle, že vina je na její straně.

Máma nakráčela do koupelny, práskla za sebou dveřmi a zamkla. Helena zůstala sedět na místě s hryzavým pocitem v žaludku. Po chvíli se svezla ze židle, přiložila ucho na dveře a slyšela, jak máma v koupelně vzlyká. Zabouchala. Žádná odpověď. Helena se vrátila do kuchyně, zvedla krabici ze země a vyhodila ji do koše. Růžovým hadříkem utřela z podlahy kapičky mléka. Znovu se posadila k jídelnímu stolu a čekala. Zvažovala, že mámě vezme z kapsy peníze a dojde do obchodu koupit nové mléko, ale věděla, že by to mámu mohlo rozčítit ještě víc, a tak zůstala sedět a čekala.

Když máma konečně vyšla z koupelny, voněla nějakým parfémem a měla lehce zarudlé oči, ale jinak vypadala jako obvykle. Pevně Helenu objala, promiň, řekla. Někdy se prostě nedokážu ovládnout, není to tvoje vina. Tiskla ji tak silně, že Helena sotva popadala dech. Teď ti půjdu do krámu koupit mléko, берушко moje, prohlásila máma vesele. Štípala Helenu do tváře, vlepila jí pusku a palcem jí z tváře setřela růžovou rtěnku.

Máma vyšla do předsíně, oblékla si hnědou koženou bundu, na rtech opravila rozmazanou linku konturovací tužkou a došla Heleně pro zimní bundu. Chtěla dceru nechat u babičky Lovísy, zatímco bude v obchodě. Babička měla červeně kostkovanou zástěru a Helena u ní vždycky dostala kolu ve skleněné lahvi a domácí kořeněný koláč. Zbožňovala to tam.

Helena seděla na zemi v babiččině pokoji s televizí a prohlížela si ilustrovanou dětskou Bibli, kterou máma koupila od zvěstovatelů víry. Na prvních obrázcích byly růžolící děti s ulízanými vlasy a jejich matky v zeleném ovocném sadu. Nebe na zemi. Jak ale Helena knihou listovala, byly ilustrace čím dál děsivější. Růžolící děti zmizely a vystřídaly je obrázky vyhublých lidí posetých krvácejícími ranami od biče. Obrů v bederních rouškách, kteří drželi nad hlavou křičící lidi. Kobylek. Mokvajících vředů. Malomocných s napřaženýma rukama. Dlouhovlasých mužů vraždících děti velkými noži, žen klečících na kolenou, prchajících z hořících měst a měnících se v solné sloupy, které se rozpadly v prach a vířily nad pouští.

Zhruba po dvou hodinách začala být babička neklidná. Po čtyřech hodinách se máma pořád ještě nevracela.

Babička Helenu vybídla, ať si jde dát do kuchyně večeři. U jídelního stolu seděl Helenin dědeček a těžkopádně si nazouval boty. Chtěl se jít podívat ven. Obchod už zavřel a pomalu se stmívalo. Když se vrátil, mluvil v předsíni tiše s Heleninou babičkou. Mámu prý nikdo neviděl. Po jejich autu nebylo ani stopy. Dědeček zavolal vysílačkou Helenině tátovi, ale ten o své ženě nic nevěděl, očividně ho to vyděsilo a řekl, že je na cestě na pevninu.

Táta s dědou jezdili a pobíhali po celém pobřeží a už stihli zburcovat dobrovolné záchranáře i policii, když máma konečně zavolala. Byla u kamarádky v Reykjavíku. Měla v plánu bydlet v malém bytě v centru, stát se spisovatelkou a napsat knihu. Chtěla se nechat rozvést a dostat do péče Helenu, ale ne hned. Nejdřív prý potřebuje pár týdnů, aby si našla byt a rozkoukala se.

Později vyšlo najevo, že řadu měsíců udržovala poměr s jakýmsi realitním makléřem z Reykjavíku. Když tvrdila, že je u kamarádky a píše knihu, už se ve skutečnosti nastěhovala k makléřovi do jeho nově dostavěného rodinného domu v Grafavoguru na předměstí Reykjavíku. Několik románů sice rozepsala, ale podle vlastních slov se ani s jedním z nich nikdy pořádně neztotožnila.